Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas 2002 m. lapkričio 30 d. Nr. 230 (40)

Saturday supplement November 30, 2002 No. 230 (40)

Akademinis Ateities savaitgalis

Kaip galima matuoti akademinius renginius ir savaitgalius, kuriuose dalyvauja įvairūs paskaitininkai, svarstymų dalyviai ir klausytojai? Juk tokio pobūdžio savaitgaliai nėra universitetiniai kursai, kuriuos baigusieji gauna užskaitus ir pažymius. Tai nėra vien kultūrinio pobūdžio renginiai, kurie dažnai laikomi pasisekusiais grynai iš dalyvių gausumo. Kaip bebūtų, Čikagos ir apylinkių sendraugių ateitininkų sudarytas akademinio savaitgalio rengimo komitetas suruošė jau 22-ąjį Ateities akademinį savaitgalį spalio 26-27 d. Ateitininkų namuose, Lemont, IL. Dalyvavusieji geriausiai gali pasisakyti, ar savaitgalis patenkino jų norus bei pageidavimus. Reikia tikėti, kad savaitgalis šį bei tą pasiekė, nes tai buvo 22-asis toks savaitgalis, kuris dar vis sutraukia dalyvių ir publikos.

2002 m. savaitgalio paskaitos ir svarstybos gimininges tuo, kad jas rišo tematikų siūlai. Sesijos ir paskaitos apžvelgė įvairius, Lietuvai svarbius, istorinius momentus ir žmones įvairių laikotarpių metu. Buvo žvelgiama į Antrojo pasaulinio karo metus, ištrėmimų į Sibirą laikmetį ir po jo, Lietuvos okupaciją, įvykius abipus Atlanto per paskutinius kelis metus. Akademinio savaitgalio metu vyko parodėlė, kuri taip pat paminėjo Lietuvos istorinį įvykį — 30 metų sukaktį nuo pirmojo „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos" numerio išleidimo. (2002 m. gruodžio mėn. „Kronikos steigėjas ir ilgametis redaktorius, vysk. S. Tamkevičius bus pagerbtas medaliu Xavier u-tete, Cinncinnati, Ohio). Savaitgalis nerengiamas vien ateitininkams, bet, kaip paprastai, norima pristatyti krikščioniškos ir inteligentiškos dvasios pilną programą. 2002 m. savaitgalį jungė ateitininkų visuomeniškumo, krikščioniškumo ir kitos veiklos principų temos.

Archyvai

Literatūros daktarė Julija Šukytė buvo pirmoji savaitgalio paskaitininkė. Ji pristatė temą „Laiškai iš Vilniaus, prisiminimai iš Sibiro: rankraščiai, archyvai ir literatūra," paįvairindama savo pranešimą skaidrėmis. Tai buvo lyg „dveju Onų" analizė. Pranešimų metu dalyviai susipažino su Ona Šimaite ir Ona Šukiene — tai dvi stiprios, daug kančių ir sunkumų patyrusios, moterys, kurios rašė laiškus, o pirmoji — dienoraštį. Viena buvo bibliotekininkė, kuri padėjo žydams Vilniaus gete, vėliau pati gavo leidimą emigruoti į Izraelį, dar vėliau gyveno Prancūzijoje. Jos kruopščios korespondencijos vyko su plačiai išmėtytais draugais, dienoraštyje paminėta kur, kam, ką rašė. Kita asmenybė, Ona Šukienė, tai moteriškė, ištremta ir ilgą laiką gyvenusi Sibire, kuri rašė laiškus savo vaikams užsienyje rašė vaikų pasakas jau suaugusiems savo vaikams, nuo kurių ilgus metus buvo atskirta. Dar įdomiau, jos anūkė, prelegentė, užtiko aprašymą apie savo močiutę vieno kunigo prisiminimuose, rastuose JAV universiteto archyve. Iš abiejų moterų laiškų, korespondencijų ir dienoraščių galima pažinti rašytojų charakterį, ūpą, bet ir aplinką, sąlygas, kuriose jos gyveno. Pranešėja taip pat pasidalino mintimis apie archyvų svarbumą ir problematiką JAV bei Lietuvoje — nėra centralizavimo ir nematyti, kad kas tų pokario laikmečių rankraščius, korespondencijas, asmeniškus dokumentus iš viso rinktų sistemingai, nebent iš žymių asmenybių — visuomenininkų ir rašytojų. Mokslininkui taip pat nemalonu išgirsti, kad tokia brangi medžiaga išmesta su šiukšlėmis, nežinant jos vertės. Ironiška, kad taip kartais vadinami to žanro analizę atliekantys — „šiukšlininkais".

Oligarchai

Pranešėjas iš Washington, D.C., Linas Kojelis gyveno ir dirbo beveik penkerius metus Lietuvoje. Jo tema: „Rusijos energijos oligarchų įtaka Lietuvos politikoje ir ekonomikoje", rėmėsi jo patirtimi, dirbant Lietuvoje, skaitant Lietuvos spaudą, stebint verslo ir politikos žygius. Iš savo patirties, dirbant su „Power Bridge" projektu, jis davė konkrečių pavyzdžių, kad negalima neigti fakto, jog Lietuvos kaimynė Rusija vėl nori paimti Lietuvą į savo glėbį, pradedant energetikos infrastruktūros kontrole. Linas Kojelis įrodė ne vieną atsitikimą iš elektros, dujų, naftos sričių, kad Lietuvoje vystosi naujas bendravimo tinklas su Rusija, peržengiantis oficialius ir įprastus tarpvalstybinių ryšių palaikymo būdus. Tai nėra Lietuvos nei jos žmonių naudai. Reikia tikėtis, kad paskaitininkas išspaudins savo pranešimą spaudoje — taip susidarytų tikslus vaizdas, iliustruotas Lietuvos spaudos žiniomis ir konkrečiais atsitikimais. Reikia apie tokius dalykus žinoti ir kalbėti, reikia atvirumo ir drąsos pastebėti ir viešai analizuoti žygius bei įvykius, kurie nėra Lietuvos naudai, einant dar naujos demokratijos keliu. Nesmagu išgirsti, kad yra žalingų atvejų, kad Lietuvoje nesilaikoma vakarietiškos etikos ir profesinio elgesio normų.

Tautiškumas ir lietuviškumas

Svarstybose „Jaunimo keliai į krikščioniškumą ir tautiškumą" mintimis pasidalino trys pranešėjai. Daina Siliūnienė kalbėjo apie sporto mainus tarp jaunų Čikagos ir apylinkių sportininkų su Lietuvos jaunais sportininkais. Tai prasidėjo, kaip paprastos krepšinio rungtynės, o virto junginiu — tarp Lietuvoje ir JAV gyvenančių lietuvių kilmės jaunuolių, ir net tarp įvairių Čikagoje gyvenančių lietuvių kilmės jaunuolių „bangų". Paskaitininkė priminė, kad, dalyvaujant sporto komandoje, nebūtinai reikia būti tos pačios tikybos ar net tobulai mokėti lietuvių kalbą. Šiais sporto mainais, vadovai pajuto pareigą suartinti dvi kultūras (lietuvių, gyvenančių abipus Atlanto), o apsilankymų metu sportininkai ne vien sportuoja, bet daugiau supranta kasdienini savo šeimininkų gyvenimą ir aplinką, kito krašto istoriją, kultūrą bei žmones. „Lituanikos" sporto programoje dalyvauja 30 trenerių Čikagoje, 2002 m. 89 žmonės vyko į Lietuvą, jaunimas (ir jų tėvai) jau klausia, kada vėl vyks į Lietuvą, ar susilauks svečių iš Lietuvos.

Prieš 12 metų Rima Polikaitytė iš Jadvygos Damušienės gavo „palikimą", jau 15 metų veikiančių „Lithuanian Heritage" stovyklų organizavimą. Tai kasmetinė vienos savaitės stovykla, kuri vyksta vasaros metu Dainavoje, Michigan. Ji rengiama lietuvių kilmės jaunuoliams, kurie išmoksta apie savo lietuviškąją kilmę, kultūrą ir istoriją. Stovyklos vadovų eilėse — ilgametis komendantas Marius Polikaitis ir būrys pasišventusių vadovų, įskaitant jau paaugusius buvusius stovyklautojus. Stovykloje gvildenamos temos: „ką man reiškia būti lietuviu", „kas yra kultūra ir kuo (mes, lietuvių kilmės, asmenys) skiriamės nuo kitų tautų", „ką reiškia pasirinkti lietuvybę". Stovyklos turi tokį pasisekimą, kad joms nereikia reklamos. Per paskutinius kelis metus stovyklas įdomiai praturtino neseniai iš Lietuvos atvykusieji, kurių tėvai gal nespėja jų užregistruoti į kitas stovyklas. Stovykloje taip pat vyksta būrelių diskusijos dvasinėmis temomis, pravedamos kunigų, vienuolių ir klierikų — ta patirtis kai kuriems stovyklautojams unikali, kalbėti gilesnėmis tikėjimo, gyvenimo prasmės temomis. Visi nauji stovyklautojai atvyksta su maža stovyklavimo patirtimi, o išvyksta, nusprendę ir pasirinkę būti krikščionimis ir lietuviais, JAV tautybių ir religijų mišrainėje.

Studentas Lukas Laniauskas pasidalino mintimis apie patirtį ir įspūdžius iš 2002 m. vasarą Toronte įvykusių Pasaulio jaunimo dienų. Jose dalyvavo pusantro šimto dalyvių iš Lietuvos, bet daug mažiau Šiaurės Amerikos lietuvių kilmės jaunuolių. Tačiau, pagal kalbėtoją, ši katalikiška piligriminė kelionė, ir apskritai katalikiškos veiklos žygiai, paveikia jaunimą. Jose dalyvavimas parodo jaunų suaugusių pasirinkimą veikti katalikiškoje veikloje bei gyvenime. Jaunimas vis mokosi iš tėvų ir suaugusių pavyzdžių ir organizacijose, kaip ateitininkai. Išeita patirtis ilgainiui priveda prie pasirinkimo. Dvasingas jaunimas parodo, kad jis nenori nueiti gyvenimo keliu į šoną.

Dr. Augustinas Idzelis.

Ofelija Vainienė ir Linas Kojelis — kalbėjo ekonomikos temomis.

Tautiškumo ir lietuviškumo temomis diskutavo Rima Polikaitytė (iš kairės), Lukas Laniauskas ir Daina Siliūnienė. Visos nuotraukos iš Ateities savaitgalio Jono Kuprio.

Jaunimas ir vyresnieji Ateities savaitgalio dalyviai.

Jonas Pabedinskas, vienas pagrindinių Ateities savaitgalio organizatorių su paskaitininke dr. Julija Šukyte.

1941 m. laikmečio svarstybos

Svarstybose „1941 m. Sukilimo vertintojų vertinimas" dalyvavo: dr. Augustinas Idzelis, dr. Kazys Ambrozaitis, Pilypas Narutis. Pranešėjas Idzelis savo pranešime nuodugniai analizavo 2001 m. *Lituanus* žurnalo specialų numerį (47 tomas, 4 numeris), kuris skirtas paminėti Holokausto 60 m. sukaktį. Jis ypač aptarė ten išspausdintą Salamon Atamuk straipsny „The hard long road toward the truth: on the 60th anniversary of the Holocaust in Lithuania". Pranešėjas paminėjo ne vieną atvejį, kur tų metų žydų gyventojų skaičiai Lietuvoje netiksliai apskaičiuojami, kad pavyzdžiai, įrodant antisemitizmą, buvo netikslūs ir pan. Kaip ir su politinėmis temomis, šitokio pobūdžio istorinė analizė geriausiai suprantama, ją išgirdus asmeniškai, ar pasiskaičius jo visą tekstą. Reikia tikėtis, kad paskaitininkas dr. Augustinas Idzelis spausdins savo pranešimą JAV gyvenantiems lietuviams prieinamoje spaudoje. A. Idzelis teigė, kad tas *Lituanus* numeris buvo vertingas, bet reikia moksliškai reaguoti į iškreiptus faktus.

Dr. Kazys Ambrozaitis ir inž. Pilypas Narutis pridėjo savo minčių, kaip tų laikų liudininkai. Iškeltas klausimas apie liudininkus — kaip galima galutinai užfiksuoti, ką liudininkai mato, kur yra teisybė, ką galima pasakyti ir prisiminti 60 m. po įvykio? Taip pat buvo minėta, kad šių įvykių analizė per dažnai nėra traktuojama, kaip Lietuvos okupacijos metais įvykusieji įvykiai. Tarp kitko, įdomu pastebėti, kad Lietuvos jaunimas dalyvavo pačioje veikloje, o dabar Lietuvos jauni istorikai neskuba analizuoti šiuos plačiajame pasaulyje dar iki šių dienų vertinamus įvykius.

Žiniasklaida

Svarstybose „Žiniasklaida Lietuvoje ir JAV: panašumai ir skirtumai" dalyvavo *Draugo* redaktorė Danutė Bindokienė, „Amerikos Lietuvių televizijos" laidų vedėjas Arvydas Reneckis ir Čikagos lietuviškųjų radijo programų bendradarbis Leonas Narbutis. Buvo kalbama daugiausia apie Lietuvos ir Amerikos lietuvių, o ne amerikiečių žiniasklaidą. Buvo galima pastebėti, kad kalbėjusių patyrimas ir pastabos kai kuo panašios, bet visvien jų „žanruose" yra unikalių patirčių.

Nukelta į 3 psl.

Šio šeštadienio priede:

Tebetęsiama Ateities akademinių savaitgalių tradicija. — 1 psl.

Eglė Juodvalkė pasakoja apie save, kūrybą ir literatūrą apskritai. — 2 psl.

Kornelijus Platelis kalbina kino režisierių V. Landsbergį apie Vilių Orvidą. — 3 psl.

Muzikinio sezono pradžia Carnegie Hall; leidiniai. — 4 psl.

Kelias į tėvynę ir literatūrą

Poetė, prozininkė Eglė Juodvalkė. A. Žižiūno nuotr.

Poetė ir prozininkė Eglė Juodvalkė 2002 metais ne kartą lankėsi ir ilgėliau pabuvojo Lietuvoje, įvairiomis progomis susitiko su skaitytojais, jos kūrybos gerbėjais. Daug kas stebėjosi, ką ši rašytoja, gimusi ir augusi Čikagoje, studijavusi amerikietiškame universitete, ne tik savo poezija, bet ir gryna, gražia lietuviška kalba niekuo nesiskiria nuo svetur nė kojos neįkėlusių Lietuvos žmonių. Visa tai turbūt paskatino Vilniaus Mokytojų namų rengėjų organizatorius surengti susitikimą su Egle Juodvalke, paprašyti ją atsakyti į šių namų darbuotojo Juozo Žitkausko, o taip pat kitų susitikimo dalyvių jai pateiktus klausimus. Tie klausimai ir poetės atsakymai buvo įrašyti į garso juostą.

* * *

— Kiti lietuviai rašytojai turi aiškiai apibrėžtą savo tėvynės Lietuvos, tėviškės sąvoką. Jūsų situacija — netradicinė. Nors gimėte svetur, bet savo gimtine laikote Lietuvą. Tad kur tėvynė, gimtinė, jei gimėte ir užaugote Čikagoje?

— Galiu paprastai pasakyti, kad savo tėvyne, savo dvasine gimtine laikau Lietuvą. Mano Lietuva ta, kokią iš savo atsiminimų, pokalbių nuo mažens man kūrė ir siūlė tėvai, kokia jų atmintyje, sąmonėje išliko, prieš pasitraukiant į Vakarus 1944 metais.

Amerika man tėra vieta, kurioje gimiau ir augau, kurioje praleidau ir daug laiko, baigiau mokslus, bet kuriai nejaučiu prieraišumo.

— O ką pasakytumėte apie išeivijoje išaugusią savo kartą. Ar jūsų bendramečiai užjūriuose save laiko lietuviais, ar amerikiečiais?

— Nemaža dalis Amerikoje augusių mano kartos išeivijos bendraamžių save laiko ir lietuviais, ir kartu amerikiečiais, arba lietuvių kilmės amerikiečiais. Prie tokio junginio negaliu priprasti, nors mano vyras Henrikas įtikinėjo, jog galiu būti, jaustis ir amerikiete, ir lietuve. Bet man taip galvoti sunku. Nors Amerika man ir mano savimonei turėjo daug įtakos, bet, savo pačios pasirinkimu, jaučiuosi esanti tik lietuvė.

— Kas tokiam pasirinkimui, įsitikinimui turėjo didžiausios įtakos?

— Jau nuo mažens tėvai man aiškino, kalė į galvą, kad jų tėvynė, jų kraštas — Lietuva, kurią buvo priversti palikti. Aš kažkaip nė nebandžiau jos atjungti nuo tos vietos, kurioje gyvenau — nuo pat kūdikystės ėmiau suvokti, kad nors apčiuopiama Lietuva yra toli, bet mes gyvename čia Amerikoje. Be to, užaugau lietuviškoje Čikagos aplinkoje, mūsų šeima bendravo vien su lietuviais. Kartu su jais ėjau į lietuviškas mišias, lankiau šeštadieninę lituanistinę mokyklą, žaidžiau. Visa tai man atrodė natūralu, įprasta ir jokiu būdu nieko nuostabaus. Žinojau, kad esu lietuvaitė, o ne amerikietė.

— Vis dėlto gimėte Amerikoje, tad kaip šį kraštą nelaikyti gimtuoju?

— Taip, gimiau Amerikoje, tad formaliai Lietuva negalėjo būti mano gimtine, bet tik tėvų kraštu, tėvyne. Bet, man augant, tėvai tiek nesikalbėdavo apie Čikagą, Ameriką, kiek apie gyvenimą Lietuvoje. **Jau maža iki smulkmenų žinojau, kaip, kokioje aplinkoje Lietuvoje ir Pirmojo pasaulinio karo nublokšta Petrapilyje gyveno mano mama, ką Lietuvoje dirbo, ką veikė ir ko siekė tėtis. Lyg gyvas, net žinojau Lietuvoje likusias savo tetas — jos tarsi gyveno šalia manęs, tiesa, nuotraukose, sudėtose į kartoninę dėžutę. Bet tai buvo mano tetos, mano artimieji giminės. Viename ankstyvesnių eilėraščių taip rašiau apie jas:**

seneles pakrikštijau Terese
ir Konstancija
mums užtenka vardų
jos moko mane
tvarkos kai užsispiriu
iš po sijonų traukia
aštrius žemaičių ir aukštaičių tarmių
skiemenis ir apmėto mane
kartais
prakirsdamos odą

Jau būdama suaugusi moteris, mėginau savo gimtinės sampratą išsakyti 1989 m. parašytame eilėraštyje *Gimtinė:*

mano gimtinė
senstančios motinos rytas
tamsėjančių drobių vaizdai

Petrapilio badas
Žemaitės mokyklinės ašaros
tėvelio galanterija Šiauliuos
bendrabutis Kaune
Benediktinų gatvėje
Krauju rašytas meilės
laiškas
čigonės išburta
Kelionė iš kurios
negrįš

mano gimtinė
senstančio tėvo diena
sodrūs potėpiai ant balto
lino
Studento dalgis Jurgiškiuos
per šienapjūtę
žalias korporanto aksomas
tarnyba cukraus
fabrike Panevėžy
slaptosios spaudos
platinimas ir
keturis dešimtmečius
geltonoj skrynioj Zarasuos
grįžimo laukę kailiniai

* * *

Bet tame eilėraštyje parašiau ir tokias eilutes:

mano gimtinė
atspindys nesibaigiančio
laiko
ir baltas kaspinas plaukuose

mano vasarų
tirpstantys mėlynių ledai
Mičigano ežero kopos
lėlės ant Parrish gatvės
namo laiptų
balti ligoninių kambariai

mano gimtinė
visa jungianti daina
Aukštaitijoje
Žemaitijoje ir
Indianoje
tėvų portretus
auskarais įsikabinau į ausis
tai viskas ką tikro turiu

Taigi, man įvyko neįprastas **variantas — nors gimiau, augau, brendau svetur,** bet mano **gimtinė,** mano tėvynė, viskas, **ką tikro turiu,** liko Lietuva, **kurią** siūlė žemaitė mama ir **aukštaitis** tėvas.

— Lietuviai dar vartoja sąvoką „tėviškė". Ką galėtumėte pasakyti apie jos reikšmę savo gyvenime?

— Mano supratimu, tėvynė — pats svarbiausias, reikšmingiausias dalykas. O mano gimtinė — nori ar nenori — Amerikoje, tėviškė — ten, kur **užaugau.** Bet nuogos tiesos jos **neatskleidžia** — mano patyrimų, mano dvasinės pasaulėjautos esmės. Tėvų įdiegta, tegul ir idealizuota, Lietuva — **mano tėvynė,** gimtinė, tėviškė **guli giliai** širdyje. Svajojau **toje** tėvynėje, tėviškėje pati **apsilankyti,** savo akimis pamatyti, kokia ji yra iš tikrųjų.

— O kaip atrodo šiandieninė Lietuva?

— Dabar į Lietuvą kasmet **atvykstu** bent porą kartų, pabūnu tiek, kiek galiu sau leisti. **Man čia gera.** Žinoma, **Lietuvoje** nuolat gyvenantiems, **susiduriantiems** su kasdieniniais **reikalais,** problemomis ir **rūpesčiais, gal** atrodo truputį **kitaip.** Bet aš nebetikiu, kad **mane** gali iš šaknų išrauti taip, jog norėčiau gyventi kur **nors kitur.**

— Jūsų kalba, tarsena — grynai lietuviška, lyg būtumėt iš tikrųjų gimusi ir augusi Lietuvoje. Kaip svetimoje šalyje, angliakalbių aplinkoje išlaikėte tą lietuviškos kalbos dovaną?

— Mes nuo seno įpratę sakyti, kad pirmoji mokytoja — motina prie ratelio. Nors mano motina prie ratelio nesėdėjo, tačiau už savo lietuvišką kalbą pirmiausia dėkinga mamai, abiem tėvams.

Mano tėvai nebuvo iš tų išeivių šeimų, kur, parėję iš mokyklos, vaikai tėvus užkalbina angliškai, o jie atsako lietuviškai.

Kai pradėjau bendrauti, su amerikiečiais vaikais, lankyti mokyklą, tėvai man ir broliui Uosiui griežtai pasakė: „Prašom anglų kalbos į namus nesinešti!" Žinoma, su amerikiečių vaikais gatvėje ar mokykloje tarp savęs kalbėdavome angliškai, bet namuose prabilti šia kalba neišdrįsdavau, net į namus parsivest kitakalbius buvo draudžiama. Šeimoje kalbėdavom tik lietuviškai. Gan jauna parskaičiau daug lietuviškų knygų iš gausios tėtės bibliotekos. Bet jų nepakako — pradėjau ryte ryti ir angliškas knygas.

Manau, kad kelią į gryną lietuvišką kalbą gana aiškiai apibūdina ši ištrauka iš Vilniuje išleistos mano beletrizuotos atsiminimų (memuarų) knygos *Cukraus kalnas*:

„Po daugelio metų mudvi su mamyte kartą kalbėjomės apie lietuvių išeivių vaikų kalbines problemas ir dviejų kalbų įsisavinimo sunkumus, kai ji manęs paklausė:

— Ar žinai, kodėl taip gerai kalbi lietuviškai?

— Turbūt dėl to, kad kitaip namuose nekalbėdavom, — atsakiau gudriai.

— Iš dalies, — sutiko ji. — Bet praplėtei savo žodyną, skaitydama knygas.

Linktelėjau, nes tuo metu jau rašiau ir spausdinau eiles lietuviškoje spaudoje.

— O tiek daug skaitei lietuvių kalba, — tęsė mamytė, — kadangi aš uždraudžiau miestelio bibliotekai duoti angliškas knygas parsinešti į namus.

— Ką?! — surikau, negalėdama tikėti savo ausimis.

— Taip, — ramiai atsakė mama. — Visą dieną mokykloje kalbėjai angliškai, pamokas ruošei anglų kalba, tai aš pasakiau bibliotekininkėms, kad knygų tau į namus neduotų. Galėjai sėdėti ir skaityti bibliotekoje. Ir tikrai nemažai lietuviškų knygų perskaitei iki vidurinės.

Aš pakilau nuo kėdės, kelis kartus skersai išilgai perėjau virtuvę, murmėdama sau į pabarzdį ir mesdama įnirtingus žvilgsnius į kėdę, kurioje sėdėjo mano autokratiška motina, despotė, sutrypusi Dievo man suteiktas teises ir laisves, ramiausiai skusdama bulves. Pamažu mano žingsniai sulėtėjo ir įpykis pradėjo atslūgti. Gal mama ir turėjo racijos. Mano žodynas tikrai buvo platesnis ir rečiau susidurdavau su lietuviškos gramatikos bei sintaksės sunkumais negu daugelis mano bendraamžių.

Man buvo jau dvidešimt aštuoneri, kai mama papasakojo apie savo sprendimą mano vaikystėje. Jau buvau išleidusi pirmą savo eilių knygą lietuvių kalba, turėjau gerai apmokamą lietuvišką darbą, bendradarbiavau įvairiose išeivių leidiniuose ir gerai supratau, kokia man svarbi ši kalba, todėl buvo sunku išlaikyti gyvą apviltos, kaip žemaičiai sako, dvylikametės rūstybę. Ar buvau apgauta? Kažin. Blogiau būtų jaustis lietuve ir negalėti išsireikšti ta kalba".

— Gal skambi, gryna lietuvių kalba, turtingas žodynas Jus atvedė prie poezijos?

— Iš kur ta mano poezija atsirado, negalėčiau pasakyti. Manau, kad yra kažkokie užkoduoti genai, paveldėti gal ir ne iš tėvų, bet iš ankstesnių kartų.

Porą eilėraščių parašiau, kai ouvau 15 metų. Toliau — tyla. Tų pirmųjų savo eilėraščių niekam nerodžiau, niekas ir neklausė.

Mes, vaikai, norėjom uždarbiauti, ir tėtis kartą pasakė: už kiekvieną lietuviškoje spaudoje paskelbtą straipsnį gausite po dolerį. Tai aš ėmiau rašyti — matyt, turėjau gyslelę. Man sekėsi — aprašydavau Neolituanų sueigas ar kokį koncertą, literatūros vakarą. Taip tėtis mane pratino prie rašymo.

Kai suėjo 16 metų, mano pirmos lietuviškos eilės — ne visai, bet beveik rimuotos — buvo išspausdintos jaunimo žurnale *Ateitis*. Išeivija labai norėjo, labai daug pastangų dėjo, kad iš jaunų, bandančių rašyti, išaugtų nauja poetų, rašytojų karta tad visaip bandė iš tos kūrybinės žarijos žiebti ugnelę, puoselėjo kiekvieną žingsnelį.

Būdama jau devyniolikos metų, pradėjau dalyvauti Santaros-Šviesos federacijos renginiuose. Į juos susirinkdavo įdomūs žmonės, tarp jų — Liūnė Sutema. Kartą ji surengė vakarėlį, pakvietė rašantį jaunimą, liepė visiems atsinešti savo kūrybos ir pasakė, kad bus proga ją paskaityti. Kadangi atsirado tokia galimybė, savo mėginimus mes susikimšome į kišenes, rankines ar šiaip gniaužėm prakaituotuose delnuose.

Paskaičiusi savo eiles, Liūnė Sutema leido mums pasireikšti. Kai ji paklausė, ar kas atsinešė savo eilių ir ar norėtų paskaityti, aš pirmoji pakėliau ranką, pirmoji išdrįsau. Po manęs savo kūrybą skaitė kitos ir kiti.

Tuomet aš buvau gan jauna, vieniša, netikra savimi ir savo eilių verte. Paklausiau Liūnės Sutemos, ar yra vilties, jog iš to kada nors gali išeiti poezija. „Jau yra!" — atsakė jinai. Tai buvo man didžiulė paskata.

Mano kartos poeziją rašančiųjų buvo tiek nedaug, kad juos buvo galima ant pirštų suskaičiuoti. Buvo Austė Pečiūraitė, Živilė Bilaišytė, dar keli. Nebuvo galimybių mums sueiti, dalytis savo eilėmis ir augti. Tu pats sėdėjai, rašei ir galvojai, ar čia gerai, ar čia blogai. Nebuvo kuriančių, su kuriais galėtum pasidalyti mintimis, kūrybiniu darbu. Arba tu ištvėrei ir, kaip poetas, išaugai ir subrendai, arba ne.

— Ar Jūsų šiuolaikišką poeziją supranta ir ar vertina vyresnioji išeivijos karta?

— Iš tiesų tai du skirtingi klausimai. Vienas jų — ar vertina? Vertina. Kitas klausimas — ar supranta? Atsakymas labai paprastas. Kai savo tėvelio paklausiau, kaip jam patinka mano eilės, jis atsakė nedvejodamas: „Tai — ne Maironis". Kai atsitokėjau, atsakiau: „Tėtuliuk, be abejo!" Tėtis dar pagalvojo ir pasakė: „Gerai, kad rašai". O mamytė norėjo mano eiles suprasti, tad jai paaiškinau, kad, norint suprasti šiuolaikinę poeziją, reikia ją skaityti daug kartų, ieškoti būdo prie jos prieiti, ieškant prasmės savo mintyse vienaip ar kitaip sudėti taškus ir kablelius. Tai yra darbas, reikalaujantis ir skaitytojo indėlio. Reikia mokytis skaityti, kad pamatytum ir suprastum jos grožį, prasmę. Kartą mama man pasakė: „Žinai, Eglyte, skaičiau tą eilėraštį kelis kartus ir jau pradedu šį tą suprasti".

O šiaip to meto išeivija nebuvo pratusi prie šiuolaikinės poezijos ir girdavo mane tik už gera skaitymą, gražų lietuvišką tarimą. Kai poezijos skaitytojams bei klausytojams tėra vien graži kalba, aiški tartis, autoriaus tai visai nepatenkina. Kartą vienas žmogus, išgirdęs mano keturių eilėraščių ciklą apie dvi seseris — pamišėlę ir jos globėją — jaunuolį, aplankiusį tą pamišėlę, kuri pasaulį vertina blaiviau už kitus, protinguosius, po skaitymo priėjo prie manęs ir pasakė: „Visai neblogas eilėraštis, Egle. Tik aš nežinojau, kad tu turi seserį..." Tuos visus keturis eilėraščius parašiau pirmuoju asmeniu, ir, kaip tam žmogui atrodė, kad aš pati pamišėlė ar globėja?

— Ar verčiate eilėraščius į lietuvių kalbą?

— Neverčiu, nes mano kalba, nors ir lietuvių, bet nešiuolaikinė. Ji kitokia, išeiviška, nes išmokta iš žmonių, kurių kalba užsikonservavusi 1944 metais, kai jie išvažiavo iš Lietuvos. Ta kalba graži, visi mane supranta, bet jos nepakanka vertimui. Toks bent mano įsitikinimas.

Mano nuomone, eilėraščio vertimas yra jo perrašymas. Verstas eilėraštis priklauso daugiau vertėjui, negu jį parašiusiam poetui.

Tiesa, esu vertus eilėraščius iš graikų kalbos, kai reikalas spaudė. Tuomet pasirinkau nesudėtingą eilėraštį, kuris nekėlė didelių sunkumų. Rimuotų eilėraščių nedrįsčiau net mėginti versti, nes tuomet reikėtų atsisakyti rimo ar turinio bei formos. Tada tu rašai kažką nauja, bet tai nebėra tas pat eilėraštis, kurį parašė pats jo autorius.

— Bet išeivijoje yra gerų vertėjų...

— Žinau, kad net ir geriausi vertėjai — poetai daro klaidų. Antai, Tomas Venclova išvertė graikų poeto Kavafio *Itakę*. Kavafis buvo pirmas graikų poetas, eiles rašęs šnekamąja, ne literatūrine kalba. Jis kreipėsi į skaitytoją intymiai, tujindamas jį. Niekas kitas to nebuvo daręs. Susiradau to eilėračio graikišką originalą ir palyginau jį su vertimu. Nusistebėjau, kad Tomas moka graikiškai, bet man buvo paaiškinta, kad jis verčia per anglų kalbą. Nežinau, ar klaida įsivėlė vertime į anglų kalbą, bet lietuviškame variante, kur autorius kreipiasi į skaitytoją, panaudota daugiskaita, nors Kavafis kreipiasi — *tu*.

Klaidų pasitaiko ir kitiems. Net Vyt Bakaitis jo sudarytoje naujoje lietuvių poezijos antologijoje *Gyvas atodūsis / Breathing Free,* versdamas Donelaitį, Šešką paverčia lape. Vyt Bakaičio šiuolaikinės lietuvių poezijos vertimai yra geri, bet ten, kur tekstai rimuoti, atsiranda bėdos. Arba kitas išeivijos poetas ir vertėjas Jonas Zdanys, prieš daugelį metų pažodžiui yra išvertęs nemažai lietuvių poezijos į anglų kalbą — berods apie 300 puslapių ar daugiau — nepadarė vertimo klaidų tik saujelėje puslapių, išversdamas, pavyzdžiui, lietuvišką eilutę *Karvė kasėsi į tvorą* į *The cow dug under the fence.* Taigi, angliškame vertime ana eilutė jau pasidarė visai kitokia: *Karvė kasė po tvora.*

Aš pati su vertimais labai prastai sugyvenu.

P.S. Užtat Eglė Juodvalkė pastaraisiais metais poeziją ėmė rašyti ne tik lietuvių, bet ir į anglų kalba. Neseniai Rašytojų sąjungos leidykla, Vilniuje išleido jos poezijos rinkinį *Veidrodis ir tuštuma / The Mirror and the Void.* Šioje knygoje sudėti lietuviškai ir angliškai parašyti poetės eilėraščiai. Pasak leidėjų, šis rinkinys — unikali lietuviškos ir angliškos poetinės saviraiškos dermė, turinti atspindžių bruožų. Knygoje taip pat yra kompaktinė plokštelė *Eglė Juodvalkė skaito savo eilėraščius lietuviškai ir angliškai.*

Parengė
Algimantas Antanas Naujokaitis

Juodvalkių šeima 1982 metais. Iš kairės: Antanas Juodvalkis, Eglė, Ona Juodvalkienė ir Uosis.

Viliui Orvidui 50

Vilius Orvidas maldininkų žygyje iš Vilniaus į Žemaičių Kalvariją 1989 m. Romualdo Požerskio nuotrauka.

Šių metų rugpjūčio 16 dieną **Viliui Orvidui** būtų sukakę 50 metų. Deja, jau 10 metų kaip Vilius iškeliavo į savo pamėgtą dievų, žvaigždžių ir dvasių pasaulį, palikęs mums unikalią, mistišką Orvidų sodybą netoli Salantų. Ta proga kino režisierių Vytautą V. Landsbergį kalbina poetas Kornelijus Platelis.

— Kaip kilo mintis kurti filmą apie Vilių Orvidą?

— Tai galbūt keisčiausias mano filmas, kurį pasirinkau ne aš, o jis — mane. Iš pradžių netgi nenorėjau jo imtis, bet Vilius nepaleido manęs, kol jo nepadariau.

Čikagoje, montuojant filmą apie S. Lozoraitį, pas mane atėjo dabar ten gyvenantis operatorius Leonardas Surgaila, artimai bendravęs su Viliumi nuo senų laikų. Jis pasiūlė man šešias kasetes, kuriose V. Orvidas buvo nufilmuotas prieš pat mirtį. Namie peržiūrėjau kasetes. Pokalbis su juo tikrai buvo įdomus, tačiau nekokybiškas garsas. Pamaniau, kad medžiagą reikėtų pasiūlyti tam, kas pažinojo Vilių. Siūliau Arūnui Mateliui, Domantui Vildžiūnui. Iš pradžių tarsi sutiko, bet vėliau mesdavo. Bet, matyt, atėjo metas gimti tam filmui, nes tarsi savaime ėmė kauptis medžiaga. Domantas Vildžiūnas Maskvoje nufilmavo Leonidą Bažanovą, kuris 1980 m. sukūrė filmą „Sodyba" apie Vilių ir paskui, siekdamas išgelbėti tą sodybą, padėjo Orvidams susisiekti su M. Gorbačiovu, o šis, kaip tai beatrodytų paradoksalu, sodybos griovimą ir sustabdė. Gavau L. Bažanovo filmą. Gavau skulptoriaus Vlado Vildžiūno filmuotą medžiagą 8 mm mėgėjiška kino kamera, kuri irgi labai įspūdinga.

Vėliau pats ėmiau lankytis V. Orvido sodyboje, norėdamas ją nufilmuoti visais metų laikais. Ypač įdomu, kai baigiasi turistų metas, žiemą, kai sninga ar lyja ir nėra žmonių, kai ten gyvena dvasios, Viliaus pakviestos į sodybą.

Galima sakyti, kad Vilius man siuntė medžiagą iki pat paskutinės akimirkos. Jau baigiant montuoti filmą, į montažinę užsuko operatorius ir pasiūlė dvidešimties minučių pasikalbėjimą su Viliaus tėvu, kur kalbama apie tai, kad ne Vilius dirbo, o jo tėvas. Supratau, kad kalbama apie tuos laikus, dangstydamas Vilių, autorystę prisiimdavo sau. Toje juostoje matyti, kad tėvas „blefuodamas" pasakoja, kaip jis Palangoje statąs paminklus kariams, žuvusiems Didžiajame tėvynės kare, žodžiu, kalba nesąmones, o Vilius apsimeta, kad jis čia iš vis ne prie ko. Taigi paskutinius kadrus gavau likus savaitei iki filmo premjeros.

Taip susidėliojo visa jo istorija nuo 1973 metų, kai jis grįžo iš armijos, kai nutarė gelbėt akmenis iki pat jo laidotuvių — per žmonių, gyvenusių jo sodyboje, filmavusių Vilių išpažintis. Pavyzdžiui, įspūdinga buvusio kalinio išpažintis, kuris atsivertė ir tapo visai kitu žmogumi.

— Režisierius yra įdėmesnis stebėtojas už paprastą turistą. Tau teko filmuoti sodybą daug kartų, bandyti aprėpti visumą, išryškinti detales. Ką manai apie ją?

— Pirmiausia Vilius visuomet pabrėždavo, kad pats jis nieko nedaro. Grįžęs iš armijos, išgirdo vidinį balsą (tai pabrėžiama kelis kartus), sklindantį iš tam tikros mistinės substancijos ir suteikiantį žinių, ką reikia daryti. Be to, jis, kaip tikintis žmogus, buvo linkęs atsisakyti savęs. Jis jautėsi kaip ir viduramžių meistrai, sakydavę, kad Dievas vedžioja juos už rankos. Jis taip pat sakydavo, kad sodyboje maža ką daręs sąmoningai. Tiesiog ima rengti kurį kampą, ir detalės pačios gula viena prie kitos. Ko gero jis turėjo bendrą pasaulio proreligijos viziją — iš atsitiktinių citatų, tinkančių šiai sodybai: budizmo, krikščionybės, pagonybės. Jis labai įdomus kaip dvasininkas. Jo sodyboje atsirasdavo vietos įvairių religijų atstovams, visiems, kurie ieško dvasinių išėjimų iš šio pasaulio. Visiems, pas jį atvažiavusiems, jis duodavo duonos, pieno, medaus, duodavo kaltą ir leisdavo kalti akmenį. Taigi jis neturėjo jokios schemos. Tik vėliau, kai sodyba nerealiai išsiplėtė, mėgino jai suteikti kažkokį kosminį modelį. Sunku pasakyti, ar jis regėdavo, ar iškeliaudavo į kitas galaktikas... Yra tik vienas jo draugo dailininko Audriaus Naujokaičio liudijimas apie tai, jog prieš mirtį Vilius sakęs, kad jau rengiasi išvykti, susitikinėja Suvalkijoje su kažkokiais „žmonėmis", atskrendančiais iš kitos planetos. Jie susitikinėja slaptai tam tikroje vietoje, kurią tik jis vienas žino, ir jie norį, kad Vilius ir jų žvaigždėje padarytų panašią sodybą.

— Visus domina tolesnis sodybos likimas. Jono Meko nuomone, sodybai gresia sunaikinimas, ir valdžios neveiklumas ar net nenoras sustabdyti nepageidautinus procesus tiesiog netoleruotinas.

— Situacija labai subtili ir labai komplikuota. Čia susiduria dvi moralės. Viena — mamos, kuri čia augo, augino vaikus, gyvulius, sodino bulves. Tai kodėl ji turėtų palikti šią vietą, užleisdama kam nors kitam? Natūralu, kad žmogus gali turėti savo požiūrį į Viliaus sukurtas skulptūras. Beje, laikui bėgant, tas požiūris galbūt gali šiek tiek pasikeisti.

Viliui mirus, daugelis ėmė nuogąstauti, ką veiks giminės, kurie nelabai suprato nei jo meno, nei minčių. Tačiau tai yra privati teritorija ir niekas neturi teisės kištis ir ką nors reguliuoti. Vienintelė išeitis, jei valstybė būtų priėmusi specialų įstatymą dėl Orvido sodybos, nurodantį, kad tai valstybės saugojama teritorija, šeimai paliekant pastatus, o visa kita palikti prižiūrėti specialiems darbuotojams.

Yra svarstomi keli variantai. Šeima yra įkūrusi viešąją įstaigą „Orvidų muziejus" ir už bilietus surinktus pinigus skiria tvarkymui, remontui. Kaip jie tai daro — diskutuotinas klausimas. Labai svarbu, kad tai būtų atlikta profesionaliai. Labai bijau, kad nebūtų mėginama padaryti „gražiau", sutvarkyti Viliaus paliktą „netvarką..." O Vilius norėjo, kad toliau pati gamta viską suformuotų. Dabar gamtos kūrėjos elementas eliminuojamas, ima nykti pirmapradė dvasia.

Ką šiuo atveju reikėtų daryti — nelabai žinau. Anksčiau svarstyta, kad galbūt valstybė šią teritoriją skirtų jėzuitams, pranciškonams. Ši nuostata gal būtų artimiausia, nes ten sukurta teritorija dvasiniam gyvenimui. Ten galėtų gyventi vienuoliai, kurie prižiūrėtų atvažiuojančius žmones, skirtų jiems darbo — tvarkyti sodybą, palaikyti ją tokią, kokia yra. Vilius sakydavo, kad žmogus, su medžiu ar akmeniu turėdamas artimą dvasinį ryšį, pats tampa geresnis. Kiek satanistų, narkomanų dirbę ten tapo normaliais žmonėmis. Taigi tai turėtų būti teritorija dvasiniam susikaupimui.

Man patiko Vaidoto Žuko pasakymas, kad Vilius turėjo intuityvų toliaregiškumą. Pas jį atvažiuodavo labai daug menininkų ir pseudomenininkų, kurių ne visi galėjo dirbti taip, kaip Vilius. Jie daugiausia dirbdavo su medžiu, o iš akmens praktiškai viskas sukurta Viliaus. Todėl V. Žukas ir sako, kad tai, ką padarė Vilius, išliks. O kas sukurta atvykėlių, tie dalykai laiko pasmerkti.

— Sodybos išsaugojimas — labai aktualus klausimas. Ar tai yra įtraukta į valstybės saugomų paminklų registrą?

— Ne. Kai J. Mekas jau prieš kelerius metus lankėsi Lietuvoje, jis ėmėsi žygių, kad sodybai būtų suteiktas valstybės saugojamos teritorijos statusas.

Ko aš labai bijau Lietuvoje — tai liaudiško entuziazmo tvarkyti labai gražius reikalus, kurie buvo sukurti gamtos ar kokio žmogaus. Yra keletas pavyzdžių. Tarkim, amžinatilsį Stasys Lozoraitis. Valstybė jam turėjo pastatyti paminklą. Tačiau, kol buvo delsiama, žmonės sumetė menkus pinigėlius, užsakė kažkokiam skulptoriui ir pastatė Kaune kažkokį paminklą, kuris nė iš tolo neprimena a.a. S. Lozoraičio. Jį galima atpažinti tik iš užrašo.

Kitas pavyzdys. Merkinėje mokyklos stadionas — teritorija, kurioje buvo palaidoti partizanai, o vėliau ta vieta išlyginta ir paversta futbolo stadionu. 40 metų mokinukai ten spardė kamuolį, o iš žemės lįsdavo kaulai. Atgimimo pradžioj ten buvo paliktas stadionas su futbolo vartais, bėgimo takeliais ir kryžiais, nuvažiavęs jausdavai, kad nuo šio siurealistinio kontrasto net pagaugai eina. dabar, kai pastatė betoninę pabaisą, nebeliko skausmo pojūčio.

Kita tema. Gorbačiovo „perestroikos", Sąjūdžio laikais Lietuvos inteligentai buvo įėga, surinkdavo parašus, kreipdavosi į valdžios institucijas. Dabar jie lyg ir nebeturi savo pozicijos. Viskas turėtų pra-

Viliaus Orvido skulptūrų muziejaus fragmentas. Aleksandro Kastelnicko nuotrauka.

sidėti nuo diskusijos. Tarkim, žmonės žino Čiurlionį. Tuo tarpu Orvidų sodybai žmonės yra abejingi ir neteikia jai jokios ypatingos reikšmės.

Mano filme ir buvo toks pagrindinis noras paskatinti susidomėjimą, kad tie akmenys atsirastų mūsų sielose.

Kita vertus, iš to būtų galima padaryti neblogą verslą. Kaip V. Malinauskas Grūto parke verslą pasidarė iš „monstrų peklą", ir ten važiuoja žmonės. O juk čia „Orvidų sodyboje" — „rojus"... Tai visai kito lygio bei dvasingumo kūryba. Reikia tik ją saugoti ir populiarinti...

Utopinė vizija — „Orvido (o gal Brolio Gabrieliaus?) dvasinis centras" — vienuolija, dailininkų simpoziumai, depresijos ištiktųjų prieglauda, meditacijos ir kūrybos namai... Ir t.t. Ten taip pat būtų galima rodyti filmus, kurie susukti apie Vilių Orvidą, apie jo sodybą, apie panašius kosminius reiškinius ir kitose pasaulio vietose. Visa tai galima studijuoti, analizuoti, rodyti žmonėms. Tai galėtų būti vienas pagrindinių tiek dvasios atgaivos ieškančių žmonių, tiek turistų traukos centrų.

— Tikėkimės, kad vietos ir Lietuvos valdžia pagaliau supras, kokį vertingą kūrinį mums paliko Vilius Orvidas ir imsis veiksmų jį išsaugoti. Tačiau aišku, kad to nebus be ryžtingesnės mūsų šviesuomenės pozicijos. Tad kviečiame siūlyti išeitis, diskutuoti spaudoje. Dėkoju už pokalbį.

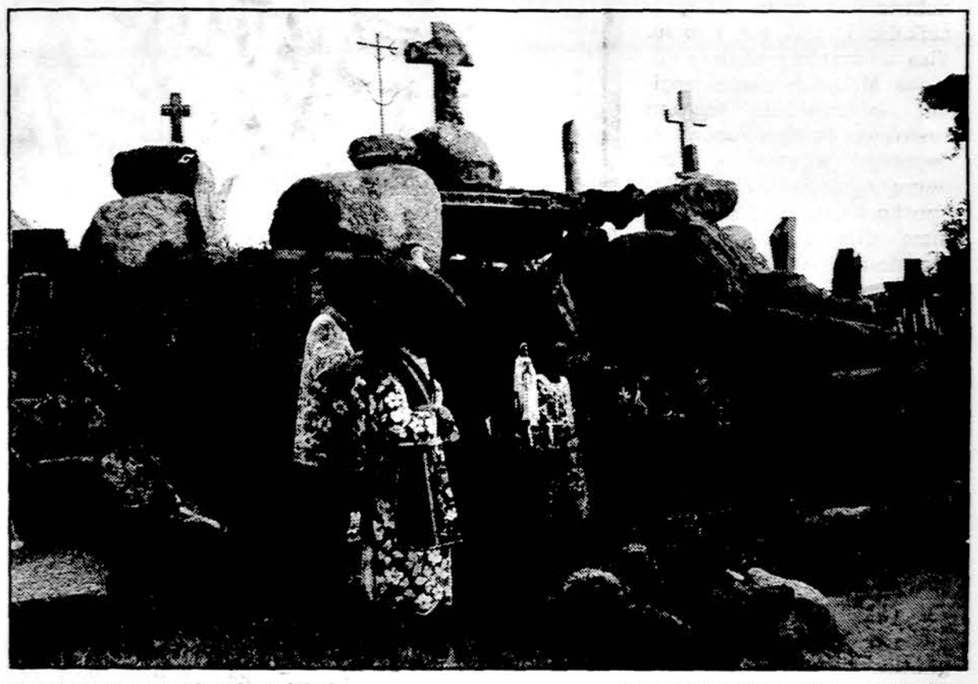

Mišios aukojamos Orvidų sodyboje. Aleksandro Kastelnicko nuotrauka.

Akademinis Ateities savaitgalis

Atkelta iš 1 psl.

Visi pranešėjai pastebėjo, kad skaitytojai, žiūrovai ir klausytojai apskritai ieško sensacijoms pilnų žinių. Redaktoriams reikia balansuoti, kiek ir ką spausdinti ir transliuoti. Pvz., *Draugo* dienraščio redaktorė minėjo, kad *Draugas* aktyviai pasirenka nepersunkti savo numerių neigiamais reiškiniais. Vis reikia pasvarstyti, ką kokios žinutės ar straipsnio spausdinimas (pvz., apie lietuvių savižudybes JAV-se ar Lietuvoje) pasieks. Reikia išbalansuoti ir savo rėmėjų norus su įvedamomis naujovėmis. Senesnioji karta (čia) mažiau nori pakeitimų, neseniai atvykusiųjų skonis sukurtas tuo, ką patyrė Lietuvoje. Tačiau, spauda negali skaldyti, turi jungti, turi apjungti sroves — to, atrodo, siekia JAV-se išeinantys lietuvių laikraščiai, radijo programos ir vienintelė lietuvių televizijos programa.

Gal sakoma, kad negalima „pirkti" publikos. Tačiau, stambusis verslas turi įtakos Lietuvos žiniasklaidai. Įtakos taip pat turi Lietuvos televizijos ir radijo bangų savininkai, kurie dažnai nėra lietuviai, o lenkai bei švedai. Jie panaudoja išverstinę medžiagą iš kitų šalių ar sukuria programas, panaudojant amerikietiškus ir kitus pavyzdžius, kaip muilo operas, žaidimus ir pan.

Bendradarbiavimas tarp JAV ir Lietuvos, atrodo, neužsimezga, kaip čia gyvenantys norėtų. Tačiau bendradarbių iš neseniai atvykusių į šį kraštą jau atsiranda. Diskusijų metu iškilo ne vienas klausimas — ar Lietuvoje žmonės įdomaujasi, ką Amerikoje veikiame? Buvo pastebėta, kad daugelis jų turi giminių ir draugų, buvusių JAV-se, tai susidarė jau šioks toks vaizdas, kaip mes gyvename. Nors *Draugo* dienraštį galima matyti net Prezidentūroje, kai Čikagoje esančių radijo ir televizijos darbuotojai ir redaktoriai siūlo medžiagos Lietuvoje, atrodo, nelabai norima ja Lietuvoje pasinaudoti — gal apie žymius filosofus, diplomatus ar pan., kurie Lietuvoje pažįstami. Gal būdingiausias pasakymus buvo Arvydo Reneckio. Kai jo buvo paprašyta nufilmuoti Čikagos miesto vaizdų. Paklausus kodėl, buvo paaiškinta kad pasinaudos, jei programų metu reikės Čikagoje miesto vaizdais pailiustruoti pranešimą apie Čikagos įvykusį kriminalinį nusikaltimą...

Žiniasklaidos temas moderavo *Lietuvių balso* redaktorius Vytautas Radžius.

Vertinimas

Patiems rengėjams sunku pasakyti, ar išpildė visų dalyvaujančių ir dalyvių norus. Reikia manyti, kad visi ką nors išmoko, pabendravo. Mūsų gyvenimą ir mūsų lobyną praturtino tie, kurie pasidalino savo patirtimi bei įžvalgomis. Reikia tikėtis, kad paskaitininkai ir svarstybų dalyviai toliau dirbs savo srityse, pasidalins savo mintimis spaudoje ir kituose akademiniuose renginiuose. Savaitgalis vyko sklandžiai visų prisidėjusių dėka, įskaitant talkininkus, kurie vienokiu ar kitokiu būdu prisidėjo — vaišėmis, reklama. Reikėtų pažymėti ir padėkoti sesijų moderatoriams bei vedėjams, kurie savo taikliais, dažnai humoru pripildytais, įvado žodžiais apibūdino sesijų ir paskaitų kontekstus, supažindino klausytojus su pranešėjais. Tai dr. Daiva Markelytė, Marius Polikaitis, dr. Jonas Račkauskas, Vytautas Radžius ir Ofelija Vainienė.

Reikia manyti ir tikėtis, kad ruošiant 2003 m. Ateities akademinį savaitgalį, bus norinčių, galinčių ir sutinkančių jį organizuoti, jame dalyvauti.

Ramunė Kubiliūtė

Žiniasklaidos sesijoje. Iš k.: Leonas Narbutis, Arvydas Reneckis, Danutė Bindokienė ir Vytautas Radžius.

Leidiniai

Antanas Ruškys apie Endriejavo žemę

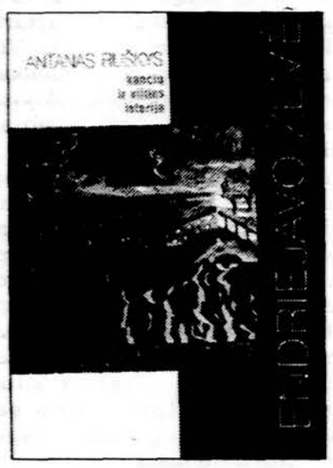

Endriejevo žemė, kančių ir vilties istorija, tai jau penktoji partizano, Sibiro kalinio Antano Ruškio knyga. Pirmoji, *Raudonosios katorgos kelias,* išleista 1994 m., *Už laiko ribos* ir *Klevų sula* — 1998 m., *Takas tarp erškėčių* — 2000 m., *Endriejavo žemė, kančių ir vilties istorija* — 2002 m., išleista su Tautos fondo (JAV) parama.

Knygos autorius Antanas Ruškys, žemaitis, gimė 1924 m. Kretingos apskrityje, Endriejavo valsčiuje, Auksorų kaime. Mokėsi Endriejavo vidur. mokykloje, Rietavo žemės ūkio mokykloje ir ruošėsi tolimesnėm studijom, bet antroji sovietų okupacija 1944 m. gyvenimą pasuko kitaip. Antanas išėjo pas Lietuvos gynėjus, partizanus.

1944 m. spalio mėnesį įstojo į Lietuvos Laisvės armiją, kapitono Kazio Juozaičio būryje, žemaičių apygardoje. Grupės vadas — Juozas Vaišvilas. 1945 m. liepos mėnesį sužeistas stuburas, nukritus medžių išvartose, bėgant iš apsupties Plungės miške, Minijos pakrantėje. 1945 m. gruodžio mėn. išduotas ir areštuotas, tarnaujant K. Juozaičio būryje, bunkeryje. Išdavė — P. Lučinskas. Nuteistas Baltijos apygardos tribunolo, straipsnis 58.58 1a.11.10 metų su 5 metais tremties be teisių. Dar 3 metai tremties be teisių už tėvų pabėgimą. Iš viso 18 metų.

Jo tėvai ir trijų seserų šeimos taip pat ištremtos į Sibirą. Tas laikotarpis aprašytas A. Ruškio pirmojoje knygoje.

Knygoje su didele pagarba minimi šviesūs Endriejavo žmonės: knygnešiai Jonas Jonušis, Juozas Grušys, Jonas Kalvaitis, kunigas Jonas Labokas, diplomatas Edvardas Turauskas, gydytoja Paulina Kalvaitytė-Karvelienė, rašytojai Petras ir Povilas Dirgėlos.

Daug dėmesio ir pagarbos skirta Kazimiero Vainiaus šeimai, kurios sūnus, karininkas Antanas Vainius, buvo sumanus ir drąsus organizatorius bėglių pabėgimo į Vokietiją 1940-1941 m. Netoli Klaipėdos kraštas, miškai ir puiki organizacija daug kam padėjo pabėgti nuo okupantų, išvengti kalėjimo ir tremties.

Atkreiptinas dėmesys į atsiminimus apie kun. Petrą Lygnugarį, Sibiro tremtinį, ir jo ypatingą sielovadą Sibiro platybėse. Tą kun. Petro Lygnugario veiklą labai verta paskelbti lietuvių spaudoje.

Endriejavo žemė buvo labai dėmesingai sutikta Lietuvoje. *XXI Amžiuje* liepos 10 d. Kazimieras Kryževičius aprašo, kaip Kauno Karininkų ramovėje, birželio 12 d. buvo atidaryta tautodailininko Antano Ruškio drožinių paroda ir pristatyta knyga *Endriejavo žemė, kančių ir vilties istorija.*

Lietuvos Partizanų globos komiteto pirm. Leonas Maskaliūnas (iš kairės), Rašytojų draugijos pirm. Stasė Petersonienė, redaktorė Danutė Bindokienė ir Tautos fondo atstovas Jonas Vainius su naujaja Antano Ruškio knyga *Draugo* redakcijoje. Jono Kuprio nuotrauka.

Programai vadovavo aktorius P. Venslovas. Dalyvavo buvę Seimo nariai A. Patackas, L. Simutis, Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos centro valdybos pirmininkas A. Petrusevičius ir didelis būrys A. Ruškio gerbėjų.

Apie knygą plačiai rašė *Valstiečių, Tremtinys* ir Gargždų *Bangos* laikraščiai.

Pažymėtina, kad Antanas Ruškys yra tautodailininkas. Jo medžio drožinių ir medžio raižinių paveikslų sukurta daugybė. Sukurta ir įdomių grupinių paveikslų, pvz., medžio raižinys Endriejave sušaudytiems partizanams: Jurgiui Dirgėlai, Juozui Vaišvilui, Antanui Lučinskui, Pranui Genčui.

Antanas Ruškys turi „Kario savanorio pažymėjimą", yra Lietuvos politinių kalinių sąjungos Kauno skyriaus tarybos narys, Kauno kraštotyros draugijos ir tautodailės draugijos narys.

Endriejavo žemė knygoje daug fotografijų iš laisvos Lietuvos gyvenimo ir tremties. Apie savo knygą autorius sako: „Parašiau apie žmones, kurie gyveno dar prieš mane, kovojo už laisvę ir apie savo amžininkus, su kuriais ėjome greta, kovojome. Skausmingos jų gyvenimo pynės — be kaltės, be teisių".

Po 18 metų grįžo į Lietuvą. *Endriejavo žemė* paminklas tėviškei ir Endriejavo žmonėms. Čia sukaupta labai daug medžiagos apie šios apylinkės partizanų ir stribų veiklą, jų sąrašai, čia dingusių kaimų ir Sibiran ištremtųjų sąrašai, buvusių knygnešių ir politinių kalinių sąrašai.

Ši knyga papildo kitas tautos istorijas ir yra verta ypatingo dėmesio.

Knygą galima įsigyti *Draugo*, skambinant 773-585-9500 arba elektroniniu paštu administracija (a)draugas.org

Stasė Petersonienė

Tautos fondo garbės pirm. Juozas Giedraitis ir *Endriejavo žemė* knygos autorius Antanas Ruškys.

Endriejavo žemė knygos autorius (viduryje) su dr. Napoleono Kitkausku ir Jonu Vainiumi, Tautos fondo atstovu.

Žmogus ir menas

Dailininko Rimo Laniausko ir stiklo menininko Jono Degučio parodos proga 2002 spalio 19-20 d.

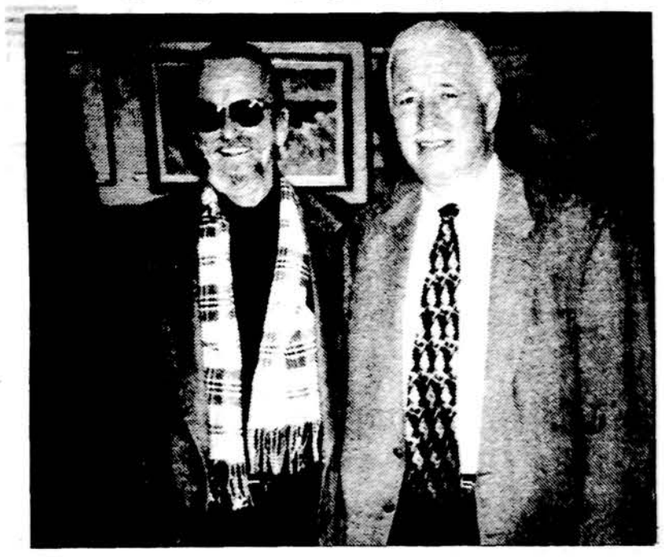

Stiklo menininkas Jonas Degutis (kairėje) ir dailininkas Rimas Laniauskas jų meno darbų parodos atidaryme š.m. spalio 19 d., Dievo Motinos parapijos auditorijoje, Cleveland, Ohio. Parodą suorganizavo Korp! Giedra. Lino Johansono nuotr.

Meno dėka žmogus dalyvauja kūryboje. Kai kas teigia, jog žmogaus kūrybingumas, tai antrinis Dievo kūrybingumas.

Žmogus veikia savo pasaulį. Per jo protą ir jo rankose garsas tampa muzika, judesys — šokiu, spalvos ir formos — paveikslais ir skulptūromis. Ar tai būtų garsinis ar vaizdinis reiškinys, menas — estetinis medžiagos veikimas.

Menu medžiaga pereina į estetinį pasaulį, į sielos pasaulį. Siela kuria meną, menas atkuria sielą.

Tad menas žmogaus iššūkis savo daliai. Dalia — kalėjimas ir menas atrakina duris į naujus pasaulius, į supratimo pasaulius. Menu žmogus išsilaisvina iš menkumo.

Kiekvienas nubrėžtas bruožas, kiekviena padaryta forma kyla ne tik iš žmogaus sąmoningos valios, bet ir iš giliosios, t.y. iš bendrosios, pasąmonės vaizdų. Ir šie archetipiniai vaizdai sujungia žmogų su per amžius einančiu žmogumi; jie atsiliepia į praeities žmogų, kaip ir į juos atsilieps ateities žmogus.

Menininkui esame dėkingi už savo žmoniškumą. Menininkas sukelia ir suvilioja mus stebėtis ir džiaugtis gyvenimo paslaptingumu, įsijausti į kitus, paliesti, pajusti grožį, skausmą.

Meno dėka, mes turime ne vieną pasaulį, savąjį, bet jų turime daug, tiek kiek menininkų. Ir Korp! Giedros suruoštoje parodoje Dievo Motinos parapijos salėje, Cleveland, Ohio, mes džiaugiamės ir gėrimės dviejų menininkų nuostabiais pasauliais: dailininko Rimo Laniausko žavingomis gėlėmės ir svajingais vaizdais, ir stiklo menininko Jono Degučio stiklo turtingomis spalvomis, gracingomis formomis.

Dr. Jolita Kavaliūnaitė

Žinyno II tomas jau paruoštas

Spalio mėnesį Vokietijoje vykusioje tarptautinėje Frankfurto mugėje svečio teisėmis buvo pakviesta dalyvauti ir Lietuva. Supažindinti su nepriklausomybę atgavusia Lietuva atvyko rašytojų ir visuomenės veikėjų delegacija. Tarp kitų Lietuvos leidyklų dalyvavo ir Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. Mugės lankytojus su atgimusia Lietuva supažindino ką tik pakartotinai išleista istorijos prof. Alfredo Ericho Senno knyga *Lituania Awakening.* Dalyvavo ir pats autorius, pastaraisiais metais kaip vizituojantis profesorius skaitęs paskaitas Vytauto Didžiojo universitete Kaune.

Leidybos instituto mokslinės knygos atkreipė lankytojų dėmesį savo turiniu ir meniška išvaizda. Mugėje buvo domimasi pradėta leisti *Mažosios Lietuvos enciklopedija.* Kaip žinoma, dėl Karaliaučiaus krašto praeities, priklausomybės ir dabartinių gyventojų tranzito nenurimsta diskusijos. Vartydamas knygą, domėdamasis jos iliustracijomis, vienas pagyvenęs lankytojas iš Vokietijos su ilgesiu prisiminė jaunystėje gyventas vietas. Enciklopedijoje pateikiami duomenys apie šį etninį lietuvių ir kitų baltų iki 1945 m. gyventą kraštą. Tuo primenama kai kuriems Rusijos ekspansinę politiką pateisinantiems veikėjams, kad šis kraštas visai ne rusų, o buvusi lietuvių žemė. Mugėje Lietuvai gerai atstovavo *Visuotinės lietuvių enciklopedijos* du tomai (trečias bus išleistas vasario mėnesį vykstančiai tarptautinei Baltijos knygų mugei Vilniuje).

Be kitų Leidybos institute rengiamų enciklopedijų (muzikos, technikos, žemės ūkio), jau pradėtas maketuoti ir Žinyno *JAV lietuviai* II tomas. Iki Naujųjų metų tikimasi Žinyną išspausdinti. Baigiami rengti spaudai portretai, tikslinamos biografijos (gaila, kad vienam kitam veikėjui reikia pažymėti ir mirties datą).

Dar šių metų pradžioje daugeliui veikėjų siuntėme laiškus, prašydami atsiųsti biografijas. Deja, nedaug tesulaukėme. Apgailestaujame, bet, kai sklaidydami Žinyną nerasite savo pavardės arba rengėjų iš spaudos ir kitų šaltinių surinkti duomenys bus netikslūs, tai beliks kaltinti tik savo nerangumą: laiku nepasirūpinta pateikti biografiją. Žinyno rengėjams rūpi tūkstančiai asmenų, todėl atsiųsta biografija, jos patikslinimai būtų palengvinę rengimo darbus ir leidinys išeitų išsamesnis ir tikslesnis.

Žinyno rengėjams padėjo tie, kurie skubiai atsakė į klausimus, siuntė papildymus. Su dėkingumu šia proga turime paminėti čikagiškius Edmundą Jasiūną, Stasį Džiugą, atsiuntusį daug įvairiausių leidinių su gausia JAV lietuvių veiklos informacija, portretais. Talkino ir fotografai Algimantas Kezys, Jonas Tamulaitis, žurnalistai Romas Sakadolskis, Alfonsas Nakas, nuolat siuntęs laikraščių iškarpas, taip pat ir prof. dr. Jonas Račkauskas, šio žinyno sumanytojas ir parengiamųjų darbų organizatorius. Dėkojame ir spaudos darbuotojui Antanui Skaisgiriui iš Vilniaus.

Žinyno rengėjų grupės vadovė Vilija Kneitienė, direktorius Rimantas Kareckas ir šių eilučių autorius dėkoja rėmėjams: Antaninai Vasiukevičienei, stambia suma pagerbusiai savo vyro atminimą, Mildai Šatienei, Eugenijui Vigeliui – tėvų atminimą – Julijai ir Emiliui Sinkiams, Stasiui Džiugui, Jonui ir Reginai Variakojams, Stasei Semėnienei, Paulinai Vaitaitienei, Vincui ir Daliai Sakams.

Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutui dabar rūpi, kokiu tiražu išleisti II tomą, kad jo užtektų ir ne tiek, kad ilgai gulėtų neišparduotas. Todėl prašome *Žinyno* II tomą užsiprenumeruoti. Tam reikia atsiųsti Leidybos institutui 35 dol. čekį (čia skaičiuojamas ir atsiuntimas oro paštu) su užrašu „už JAV lietuviai II tomą". Institutas turi dar ir I tomo egzempliorių. Jis kainuoja tiek pat. Taigi norintys turėti visą žinyną, gali užsisakyti abudu tomus iš karto už 70 dolerių.

Mūsų adresas: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas L. Asanavičiūtės g. 23, LT-2050 Vilnius, LIETUVA.

Dr. Antanas Balašaitis

Carnegie Hall atidarė 2002-2003 muzikinį sezoną

Priartėjus rudeniui, ištuštėjus pajūriams, juos paliekant žuvėdrų globai, vasarotojams sugrįžus į savuosius namus, atsidaro koncertų ir operų salių durys — prasideda muzikinis sezonas.

New Yorko centre — Manhattan, visame pasaulyje su savo puikia akustika išgarsėjusi, prestižinė Carnegie Hall, 112 savo veiklos muzikinį sezoną atidarė trečiadienį, spalio 2 d., iškilmingu („Gala") koncertu. Koncertą atliko vienas geriausių JAV simfoninių orkestrų — Čikagos simfoninis orkestras.

Pirmojoje programos dalyje skambėjo ispanų kompozitoriaus Manuel de Falla (1876-1946) kūriniai: detalė „Millers Dance" iš „The Three Cornered Hat" ir „Nights in the Garden". Antroje dalyje buvo atlikta prancūzų komp. Morice Ravel (1875-1937) kompozicijos: „Rapsodie espagnole", „Pavane pour une infante defunte" ir „Bolero". Orkestrui dirigavo Daniel Barenboim (po atidarymo orkestras, toje pačioje salėje, su skirtinga programa, atliko dar du koncertus, spalio 3 ir 4 d.).

Dirigentas-pianistas Daniel Barenboim yra itin judrus. Jeigu jis ne su savo orkestru Čikagoje (jis nuo 1991 m. yra Čikagos simfoninio orkestro meno vadovas ir dirigentas), tai Berlyne (ten jis vadovauja „Deutsche Staatsoper"), kaip svečias dirigentas arba pianistas, koncertuoja su įvairiais orkestrais. D. Barenboim — didelės valios asmenybė, politinio spaudimo nepripažįstantis menininkas. Jis yra Izraelio pilietis. Rugsėjo pradžioje, nekreipdamas dėmesio į Izraelio draudimą, Vokietijos diplomatų palydėtas, lankėsi Ramallah mieste (West Bank). Ten atliko Beethoven sonatą ir muzikos instrukcijas suteikė 100 palestiniečių jaunuolių.

D. Barenboim New Yorke yra labai populiarus ir laukiamas. Jis ateinančių metų birželį vėl atvyks ir Carnegie Hall, aštuoniuose rečitaliuose atliks visas 32 Beethoven pianino sonatas.

Carnegie Hall, turinčioje 2,804 vietų, šį sezoną bus girdimi patys geriausi JAV (Clevelando, San Francisko, Bostono, Philadelphijos, Pittsburgo) ir užsienio (Londono, Paryžiaus, Izraelio, Vienos, Čekijos, Montrealio) simfoniniai orkestrai. Jiems diriguos: Kurt Masur, James Levine, Wolfgang Sawallish, Leonard Slatkin, Charels Dutoit, Pierre Boulez, Franz Wetser-Most. Koncertus atliks patys iškiliausi pianistai: D. Barenboim, Murray Perakia, Mauricio Pollini, Alicia De Larrocha, Alfred Brendel, Richard Goode, Wladimir Ashkenazy, smuikininkai: Anne-Sophie Mutter, Hylary Hahn, Maxim Vengerov, Midori...

1905 m., New Yorke pradėjus planuoti Lincoln centrą, buvo manoma, kad jį pastačius, Carnegie Hall būsianti nebereikalinga. Pradėta net galvoti apie jos nugriovimą, toje vietoje pastatant 44 aukštų dangoraižį.

Didelių pastangų, šviesių protų pastangomis, vadovaujant garsiajam smuikininkui Isaac Stern, ta didžioji meno šventovė buvo išsaugota. Dabar Carnegie Hall, kurioje smuikininkas Isaac Stern atliko per 175 koncertus, yra pavadinta „Isaac Stern Auditorium".

Pats pirmasis Carnegie Hall koncertas įvyko 1891 m. balandžio 4 d.

P. Palys